

Janusz Zawadzki

Politechnika Poznańska

SYSTEM FINANSOWANIA PARTII POLITYCZNYCH W POLSCE – PRAKTYKA I KIERUNKI ROZWOJU

Wprowadzenie

Sposób finansowania systemu partyjnego w Polsce budzi wiele kontrowersji i dyskusji. Obowiązujące od 1997 roku zasady subwencjonowania partii politycznych z budżetu państwa oparte są głównie na przeświadczeniu, że otrzymywanie przez wąską grupę partii biorących udział w wyborach i reprezentowanych w parlamencie środków finansowych uchroni cały system polityczny przed tendencjami korupcyjnymi i niejasnymi powiązaniem ze światem biznesu. Podejście takie jest jednak coraz wyraźniej krytykowane, również przez same partie polityczne. Uważa się, że system wymaga zreformowania i oparcia na innych zasadach niż dotychczasowe. Niniejsze opracowanie będzie próbą podsumowania dotychczasowych doświadczeń oraz propozycją zastosowania nowych rozwiązań.

Prawne źródła finansowania partii politycznych

Podstawowym aktem prawnym regulującym funkcjonowanie partii politycznych w Polsce jest ustawa z 27 czerwca 1997 roku o partiach politycznych (zwaną dalej ustawą)¹. Ustawa w rozdziale 4 (art. 23a do 41) zawiera podstawowe regulacje dotyczące finansów i finansowania partii politycznych w Polsce. Na początku potwierdza zapis konstytucyjny stwierdzając, że źródła finansowania partii politycznych są jawne. W celu ograniczenia wszelkich spekulacji ustawa ściśle określa możliwe źródła powstawania majątku partii politycznych do składek członkowskich, darowizn, spadków, zapisów, dochodów z majątku

---

¹ Dz.U. 1997, nr 98, poz. 604. Tekst jednolity. Dz.U. 2011, nr 155, poz. 924.

oraz z określonych ustawami dotacji i subwencji. Majątek partii politycznej może być przeznaczony tylko na cele statutowe lub charytatywne. Partia polityczna nie może prowadzić działalności gospodarczej. Ostatni zapis wskazuje, że partia polityczna nie powinna być traktowana jak organizacja non-profit, która może prowadzić działalność gospodarczą pod określonymi warunkami.

Partia polityczna może pozyskiwać dochody z majątku pochodzące jedynie:

- 1) z oprocentowania środków zgromadzonych na rachunkach bankowych i lokatach,
- 2) z obrotu obligacjami Skarbu Państwa i bonami skarbowymi Skarbu Państwa,
- 3) ze zbycia należących do niej składników majątkowych,
- 4) z działalności własnej.

Ustawa określa ściśle, na co partia polityczna może przeznaczać posiadane przez siebie nieruchomości. Partia może użyczać posiadane nieruchomości i lokale jedynie na biura poselskie, senatorskie oraz biura radnych gminy, powiatu albo województwa. Partia nie może przeprowadzać zbiórek publicznych. Partia może zaciągać kredyty bankowe na cele statutowe. Może gromadzić środki finansowe jedynie na rachunkach bankowych. Obowiązek gromadzenia środków pieniężnych na rachunkach bankowych nie dotyczy kwot ze składek członkowskich w wysokości nieprzekraczającej od jednego członka w jednym roku minimalnego wynagrodzenia za pracę, ustalanego na podstawie odrębnych przepisów.

Ustawa dopuszcza możliwość przekazywania na fundusz partyjny określonych kwot przez obywateli. Partii politycznej mogą być przekazywane środki finansowe jedynie przez obywateli polskich mających stałe miejsce zamieszkania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Łączna suma wpłat od osoby fizycznej na rzecz partii politycznej nie może przekraczać w jednym roku 15-krotności minimalnego wynagrodzenia za pracę, ustalanego na podstawie odrębnych przepisów, obowiązującego w dniu poprzedzającym wpłatę. Zawężono również formę wpłaty na fundusz partyjny. Jednorazowa wpłata kwoty przekraczającej minimalne wynagrodzenie za pracę może być dokonywana na rzecz partii jedynie czekiem rozrachunkowym, przelewem lub kartą płatniczą. Wyeliminowano zatem obrót gotówkowy.

Art. 27 ustawy określa zakres dopuszczalnej działalności własnej. Prowadzenie przez partię polityczną działalności własnej polegającej na sprzedaży tekstu statutu lub programu partii, a także przedmiotów symbolizujących partię i wydawnictw popularyzujących cele i działalność partii oraz na wykonywaniu odpłatnie drobnych usług na rzecz osób trzecich z wykorzystaniem posiadanego sprzętu biurowego, nie stanowi działalności gospodarczej w rozumieniu odrębnych przepisów.

Niezwykle istotną częścią ustawy jest określenie warunków i wysokości należnych partiom politycznym subwencji z budżetu państwa. Subwencja przysługuje partii, która: 1) w wyborach do Sejmu samodzielnie tworząc komitet wyborczy otrzymała w skali kraju co najmniej 3% ważnie oddanych głosów na jej okręgowe listy kandydatów na posłów albo 2) w wyborach do Sejmu weszła w skład koalicji wyborczej, której okręgowe listy kandydatów na posłów otrzymały w skali kraju co najmniej 6% ważnie oddanych głosów. Subwencja przysługuje również koalicji wyborczej różnych partii. Dzielona jest na rzecz partii wchodzących w jej skład w proporcjach określonych w zawartej między tymi partiami umowie. Umowa musi być przedłożona do rejestracji w Państwowej Komisji Wyborczej pod rygorem nieważności. Subwencja obligatoryjnie musi być podzielona na dwa wewnętrzne fundusze: Fundusz Wyborczy i Fundusz Ekspercki.

Wysokość rocznej subwencji dla danej partii politycznej albo koalicji wyborczej ustalana jest na zasadzie stopniowej degresji proporcjonalnie do łącznej liczby głosów ważnych, oddanych na listy okręgowe kandydatów na posłów tej partii albo koalicji wyborczej, w rozbiciu na liczby głosów odpowiadające poszczególnym przedziałom określonym w procentach, według następującego wzoru

$$S = W_1 \times M_1 + W_2 \times M_2 + W_3 \times M_3 + W_4 \times M_4 + W_5 \times M_5$$

gdzie:

S – kwota rocznej subwencji,

W_{1-5} – liczby głosów kolejno obliczane dla każdego wiersza poniższej tabeli, podane odrębnie w wyniku rozbicia łącznej liczby głosów ważnych oddanych w skali kraju łącznie na listy okręgowe kandydatów na posłów danej partii politycznej albo koalicji wyborczej, odpowiednio do wyznaczonego w procentach przedziału,

M_{1-5} – wysokość kwoty w złotych dla kolejnych wierszy tabeli 1.

Tabela 1

Relacja między wysokością subwencji a ilością oddanych głosów

Wiersz	Głosy ważne oddane w całym kraju łącznie na listy okręgowe kandydatów na posłów danej partii politycznej albo koalicji wyborczej w rozbiciu odpowiednio dla każdego przedziału		Wysokość kwoty za jeden głos (M)
	procent	liczba głosów (W)	
1.	Do 5%		5 złotych 77 groszy
2.	Powyżej 5% do 10%		4 złote 61 groszy
3.	Powyżej 10% do 20%		4 złote 4 grosze
4.	Powyżej 20% do 30%		2 złote 31 groszy
5.	Powyżej 30%		87 groszy

Źródło: Art. 29 pkt. 1 Ustawy o Partiach politycznych.

Roczna subwencja jest każdego roku w okresie kadencji Sejmu wypłacana danej partii w czterech równych kwartalnych ratach.

Rzeczywista wielkość dorocznych subwencji publikowana jest systematycznie przez Państwową Komisję Wyborczą. W latach 2008-2011 subwencja ta wynosiła jak pokazano w tabeli 2.

Tabela 2

Informacja PKW o wysokości subwencji na działalność statutową przysługujących partiom politycznym w latach 2008-2011

Nazwa partii	Wysokość subwencji za 2008 rok (zł)	Wysokość subwencji za 2009 rok (zł)	Wysokość subwencji za 2010 rok (zł)	Wysokość subwencji za 2011 rok (zł)
Platforma Obywatelska Rzeczypospolitej Polskiej	37 966 470,31	40 430 797,40	40 430 797,40	20 244 868,20
Prawo i Sprawiedliwość	35 508 066,85	37 805 465,31	37 805 465,31	18 924 614,49
Ruch Palikota	0	0	0	0
Polskie Stronnictwo Ludowe	14 201 375,95	15 119 448,77	15 119 448,77	7 563 759,94
Sojusz Lewicy Demokratycznej*	13 515 020,02	14 388 733,69	14 388 733,69	7 198 906,60
Socjaldemokracja Polska*	3 329 787,54	3 545 050,33	3 545 050,33	0
Partia Demokratyczna – demokraci.pl*	2 252 503,34	2 398 122,29	2 398 122,29	1 199 817,77
Unia Pracy*	489 674,64	521 330,94	521 330,94	260 829,95
Łącznie	107 262 898,65	114 208 948,73	114 208 948,73	55 392 796,95

Źródło: [www.pkw.gov.pl/wyjasnienie i informacje](http://www.pkw.gov.pl/wyjasnienie_i_informacje) (10.10.2012).

Tabela 3

Informacja o przewidywanej wysokości subwencji na działalność statutową, przysługujących partiom politycznym w 2012 roku

Nazwa partii	Przewidywana wysokość subwencji w 2012 roku (zł)
Platforma Obywatelska RP	17 729 870,91
Prawo i Sprawiedliwość	16 545 829,92
Ruch Palikota	7 468 033,83
Polskie Stronnictwo Ludowe	6 372 937,24
Sojusz Lewicy Demokratycznej	6 293 068,99
Razem	54 409 740,89

Źródło: Ibid.

Warto podkreślić, że decyzją Sejmu² od 1 stycznia 2011 roku subwencja budżetowa dla partii politycznych została zmniejszona o 50%. W związku z tym, PO otrzymała około 20 mln zł mniej z budżetu państwa, PiS – 19 mln zł mniej, a SLD i PSL – po 7 mln zł mniej. Ograniczenia dotyczą wszystkich partii mających prawo do korzystania z takich subwencji – także tych, które nie znalazły się w parlamencie, a osiągnęły co najmniej 3% próg w wyborach. Przyjęcie ograniczeń nie spowodowało większych protestów ze strony partii i posłów. Świadomość nadmiernych sum wypłacanych z budżetu państwa i jednocześnie krytyka społeczna tego zjawiska były na tyle silne, że partie przyjęły propozycje ograniczeń na zasadach konsensusu, co nie często zdarza się w polskim parlamencie.

Nadzór i kontrola organów państwa nad finansowaniem partii politycznych

Nadzór i kontrolę nad systemem finansowania partii politycznych w Polsce można podzielić na dwie płaszczyzny. Pierwsza z nich ma charakter formalny i realizowana jest przez specjalnie do tego powołane instytucje. Są nimi przede wszystkim Państwowa Komisja Wyborcza, Najwyższa Izba Kontroli, Centralne Biuro Antykorupcyjne oraz Urząd Zamówień Publicznych. Do narzędzi formalnych zaliczymy także organy partii realizujących bezpośrednio politykę finansową, a więc skarbników partyjnych i dane im do pomocy zaplecze księgowo-finansowe poszczególnych partii. Narzędziem formalnym jest również obowiązek corocznych sprawozdań finansowych przesyłanych przez partie do Państwowej Komisji Wyborczej oraz badanie tych sprawozdań przez biegłych księgowych. Istotą sprawozdawczości w tym zakresie jest jej jawność oparta na obowiązku ogłaszania sprawozdań na stronach internetowych PKW.

Płaszczyzną nieformalną czy szerzej – społeczną nad systemem finansowania partii politycznych jest działalność organizacji pozarządowych w tym zakresie, funkcjonowanie wolnych mediów oraz prawna instytucja tzw. zastrzeżeń.

Do najbardziej znanych organizacji pozarządowych badających finanse partyjne należą Instytut Spraw Publicznych oraz Fundacja im. Stefana Batorego. W 2008 roku Instytut Spraw Publicznych zrealizował projekt „Transparentność finansów partii politycznych” opublikowany w postaci osobnego wydawnictwa³.

² Zmiana ustawy o partiach politycznych. Dz.U. 2011, nr 155, poz. 924.

³ *Subwencje z budżetu państwa dla partii politycznych. Jawność i kontrola*. Red. J. Zbieranek. ISP, Warszawa 2008; *Finansowanie polityki. Wybory, pieniądze, partie polityczne*. Red. M. Walecki. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000; *Kulisy finansowania polityki*. Red. M. Walecki. ISP, Warszawa 2002; A. Ławniczak: *Finansowanie partii politycznych*. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2001.

Niestety jak dotychczas przejrzystością finansów partyjnych nie zajęły się organizacje strażnicze (tzw. Watchdoks).

Szczególnie warta podkreślenia jest funkcja kontrolna mediów realizowana głównie w postaci tzw. dziennikarstwa śledczego. Skutecznym narzędziem jest również prowokacja dziennikarska, która przyczyniła się już do odkrycia wielu nieprawidłowości w funkcjonowaniu instytucji publicznych. Wydaje się, że dziennikarze są czasami w stanie dokładniej zbadać ukryty starannie obieg pieniędzy wewnątrz partii niż formalne organy kontrolne⁴.

Ostatnim narzędziem kontroli społecznej nad finansami partyjnymi jest instytucja zastrzeżeń. Art. 34a pkt 5 ustawy o partiach politycznych wskazuje, iż w terminie 30 dni od złożenia informacji stowarzyszenia i fundacje, które w swoich statutach przewidują działania związane z analizą finansowania partii politycznych, mogą zgłaszać do Państwowej Komisji Wyborczej umotywowane pisemne zastrzeżenia co do informacji. Zastrzeżenia takie mogą również składać same partie polityczne. PKW w terminie 60 dni od zgłoszenia zastrzeżenia udziela na nie pisemnej odpowiedzi. Niestety, prawo zastrzeżeń w praktyce nie jest wykorzystywane.

Otrzymane w postaci subwencji budżetowej środki finansowe muszą być wydatkowane oraz kontrolowane w ściśle określony sposób. Partie polityczne obowiązkowo sporządzają coroczną informację finansową o otrzymanej subwencji oraz o poniesionych z subwencji wydatkach, zwaną dalej „informacją”. Informację tę przesyłają do Państwowej Komisji Wyborczej w terminie do 31 marca następnego roku. Minister właściwy do spraw finansów publicznych, po zasięgnięciu opinii Państwowej Komisji Wyborczej, określa w drodze rozporządzenia wzór informacji wraz z niezbędnymi wyjaśnieniami co do sposobu jej sporządzania i zakres zawartych w niej danych tak, aby umożliwiły w szczególności rzetelną weryfikację danych dotyczących przeznaczenia pieniędzy z subwencji. Informacja składana jest wraz z załączoną opinią i raportem biegłego rewidenta, którego wybiera Państwowa Komisja Wyborcza. Koszty sporządzenia opinii i raportu pokrywane są przez Krajowe Biuro Wyborcze danej par-

⁴ Najbardziej znane przykłady w tym zakresie to między innymi śledztwo dziennikarzy „Gazety Wyborczej” w sprawie działaczy Ligi Polskich Rodzin podejrzanych o wyprowadzanie partyjnych pieniędzy na podstawie fikcyjnych umów (*Jak w rodzinie kasa ginie*. „Gazeta Wyborcza” z 25.06.2007). O nieprawidłowościach w obowiązkowym dofinansowaniu funduszy różnych partii przez posłów i radnych oraz kupowaniu przez polityków korzystnych miejsc na listach wyborczych piszą M. Krzemowski, G. Łakomski: *Dojenie*. „Wprost” z 12.06.2011. O wykryciu nieprawidłowości finansowania przez Prawo i Sprawiedliwość wielu instytucji i spółek prowadzących działalność gospodarczą pisze M. Krzymowski: *Prawo i Sprawiedliwość: srebrny układ*. „Newsweek” z 22.08.2012.

tii. Informację składa się na piśmie oraz na informatycznym nośniku danych. Informację Państwowa Komisja Wyborcza ogłasza w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”, w terminie 14 dni od dnia jej złożenia.

Odrzucenie informacji następuje w razie stwierdzenia wykorzystania przez partię polityczną środków z otrzymanej subwencji na cele niezwiązane z działalnością statutową. W razie zaistnienia wątpliwości co do prawidłowości lub rzetelności informacji Państwowa Komisja Wyborcza może zwrócić się do danej partii politycznej o usunięcie wad informacji lub o udzielenie wyjaśnień w określonym terminie. Organy kontroli, rewizji i inspekcji, działające w administracji rządowej i samorządzie terytorialnym, współpracują z Państwową Komisją Wyborczą i są obowiązane do udostępniania, na wniosek PKW, wyników postępowań kontrolnych prowadzonych przez te organy.

Sankcje za nieprzestrzeganie przepisów ustawy mają głównie charakter finansowy. Partia polityczna traci przez rok prawo do otrzymania subwencji, jeżeli:

- 1) nie złoży informacji w określonym terminie,
- 2) informacja zostanie odrzucona przez Państwową Komisję Wyborczą,
- 3) Sąd Najwyższy oddalił skargę, o której mowa w przepisie.

Utrata przez partię polityczną prawa do subwencji następuje w następnym roku kalendarzowym po roku, w którym wystąpiło zdarzenie.

Kierunki zmian systemu finansowania partii politycznych

Krytyka społeczna systemu finansowania partii politycznych w Polsce wyraźnie zmalała po decyzji Sejmu z 2011 roku o ograniczeniu wysokości subwencji budżetowych o połowę poprzednich stawek. Jednak w dalszym ciągu słyszy się postulaty, płynące głównie ze strony organizacji non-profit, w sprawie reformy istniejącego systemu. Możliwości w tym zakresie nie są duże. W praktyce istnieją tylko trzy sposoby zmiany systemu:

1) rezygnacja z dotacji i subwencji i oparcie finansów partyjnych wyłącznie na składkach członkowskich i na sponsoringu, szczególnie w okresie przedwyborczym (jest to propozycja Ruchu Palikota),

2) celowy charakter subwencji partyjnych,

3) mechanizm tzw. 1%.

Pierwsze rozwiązanie wydaje się nierealne. Oparcie finansowania tylko na składkach członkowskich i na sponsoringu (głównie ze strony biznesu) spowoduje gwałtowne ograniczenie wpływu środków finansowych do poszczególnych partii i konieczność poszukiwania dodatkowych źródeł. System partyjny ulegnie degradacji, a jego funkcje polityczne (głównie kreacji elit władzy) ulegnie pato-

logii. System taki funkcjonuje w USA i w Wielkiej Brytanii i jest wyraźnie połączony z jednomandatowymi okręgami wyborczymi. Istnieje pytanie, czy w Polsce, przy większościowej ordynacji wyborczej, system ten zdałby egzamin? Warto również pamiętać, że wraz z likwidacją subwencji z budżetu znikną również mechanizmy kontroli wydatkowanych z niej środków (również kontroli społecznej). Ponadto, zniknąłby wymóg przekazywania części tych subwencji na Fundusz Eksperycki, co nie byłoby dobrym posunięciem.

Rozwiązanie drugie, czyli celowy charakter subwencji partyjnych, polega na tym, iż partia polityczna w razie konieczności sfinansowania określonego celu (np. wzięcia udziału w akcji wyborczej, zorganizowania konferencji naukowej czy zorganizowania obozu letniego dla przybudówki młodzieżowej) występuje do specjalnego funduszu z wnioskiem o dofinansowanie danego celu z koniecznością własnego udziału finansowego w wysokości 30% kosztów. System taki funkcjonuje między innymi w Holandii i częściowo w Niemczech. Wydaje się, że Polsce również mógłby być zastosowany.

Rozwiązanie trzecie polega na możliwości dobrowolnego odpisu od rocznego podatku dochodowego odpowiedniej sumy przeznaczanej na fundusz danej partii politycznej, w wysokości do 1% podstawy opodatkowania. Propozycja w tym zakresie padła ze strony Platformy Obywatelskiej już w 2008 roku, jednak nie znalazła poparcia w parlamencie i w opinii publicznej. Przeprowadzone w kwietniu 2008 roku przez CBOS badania w tym zakresie wskazują, że 46% respondentów przyjęło propozycję 1% odpisu od podatku negatywnie, 38% oceniło go pozytywnie. Zamiar przekazania odpisu na partię polityczną zadeklarowało 21% badanych, jednak 68% (ponad dwie trzecie) nie przeznaczyłoby żadnych środków na rzecz partii politycznych⁵. Propozycja została również mocno skrytykowana przez inne partie, w tym przez koalicyjny PSL. W istocie propozycji 1% odpisu można postawić dwa zarzuty. Po pierwsze, generuje on nierówność wśród darczyńców, premiuje osoby zamożniejsze. Po drugie, informacja o preferencjach partyjnych i osobistych poglądach politycznych byłaby przechowywana w Urzędach Skarbowych, co dla wielu osób jest nie do zaakceptowania. Należy również pamiętać, że nie wszyscy obywatele są płatnikami podatku dochodowego.

---

⁵ *Finansowanie partii – potrzebna reforma a nie „odgrzewane” pomysły*. Rozmowa z J. Zbieran-kiem. www.isp.org.pl/aktualności (17.04.2012).

Podsumowanie

Podstawowym wnioskiem płynącym z niniejszych rozważań jest konstatacja, iż istniejący system subwencji budżetowych przeznaczonych na polski system partyjny, szczególnie po zmianach w 2011 roku, jest w dużym stopniu przejrzysty, funkcjonalny i bezpieczny. Wymaga on jednak dalszych zmian idących w kierunku stopniowego zmniejszania środków (subwencji) jakie otrzymują partie (szczególnie największe) z budżetu państwa. Ponadto, system wymaga zwiększenia dyscypliny wydatkowania środków i lepszej kontroli w tym zakresie. Także struktura subwencji powinna się zmienić. Większe środki powinny być przeznaczane na prace eksperckie, programowe i analityczne. Warto wyraźnie zmniejszyć wydatki partii na cele promocyjne i marketingowe, również w okresach przedwyborczych. Dobrym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie bardziej rygorystycznej sprawozdawczości oraz umożliwienie obywatelom większego, bezpośredniego współdecydowania o wielkości środków przeznaczanych dla danej partii politycznej. W dalszej perspektywie można by zastąpić istniejący system celowym charakterem subwencji partyjnych.

Bibliografia

- Finansowanie partii – potrzebna reforma a nie „odgrzewane” pomysły.* Rozmowa z J. Zbierankiem. www.isp.org.pl/aktualności (17.04.2012).
- Finansowanie polityki. Wybory, pieniądze, partie polityczne.* Red. M. Walecki. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2000.
- Jak w rodzinie kasa ginie.* „Gazeta Wyborcza” z 25.06.2007.
- Krzemowski M.: *Prawo i Sprawiedliwość: Srebrny układ.* „Newsweek” z 22.08.2012.
- Krzemowski M., Łakomski G.: *Dojenie.* „Wprost” z 12.06.2011.
- Kulisy finansowania polityki.* Red. M. Walecki. ISP, Warszawa 2002.
- Ławniczak A.: *Finansowanie partii politycznych.* Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2001.
- Subwencje z budżetu państwa dla partii politycznych. Jawność i kontrola.* Red. J. Zbieranek. ISP, Warszawa 2008.
- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o partiach politycznych. Dz.U. 1997, nr 98, poz. 604. Tekst jednolity. Dz.U. 2011, nr 155, poz. 924.

**THE FUNDING OF POLITICAL PARTIES IN POLAND
– PRAXIS AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT****Summary**

The system of financing political parties in Poland is based on the principle of budgetary subsidy. Commonly criticised, the system underwent a change in 2011, which meant a 50 % decrease in the subsidy. The change was received positively by the general public, although the system requires further reforms. They might evolve in three directions, namely: 1. eradication of subsidy and considering political parties private enterprises, 2. replacing the already existing system with the so – called targeted subsidies, 3. introducing 1 % deduction from the income tax of the citizens. In the Polish political conditions, connected with the present majority electoral law, targeted subsidies seem to be the most effective solution, though. There are many such examples in this area in other European Union countries.